

ТЕМА 1. ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА ПРАВНИКА: ПОНЯТТЯ, ЗНАЧЕННЯ ТА ДЖЕРЕЛА

План:

1. Поняття та предмет професійної етики правника
2. Місце професійної етики в системі етичного знання
3. Співвідношення права і моралі у професійній діяльності правника
4. Історичний розвиток уявлень про професійну етику правника
5. Міжнародні стандарти професійної етики правника
6. Національне законодавство щодо етичних аспектів правничої діяльності
7. Кодекси професійної етики основних правничих професій: порівняльний аналіз
8. Морально-психологічні якості правника та їх значення для професійної діяльності

Перелік ключових термінів і понять: професійна етика правника, моральна свідомість правника, верховенство права, правила адвокатської етики, Кодекс суддівської етики, адвокатська таємниця, незалежність правника, неупередженість, доброчесність, конфлікт інтересів, конфіденційність, Бангалорські принципи поведінки суддів, міжнародні стандарти правничої етики, етична дилема, співвідношення права і моралі, морально-психологічні якості правника, професійне самоврядування, корпоративна етика юристів, компетентність правника, толерантність у професійній діяльності.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке професійна етика правника та який її предмет?
2. Яке місце посідає професійна етика правника в системі етичного знання?
3. Як співвідносяться право і мораль у професійній діяльності правника?
4. Які етапи історичного розвитку уявлень про професійну етику правника можна виділити?
5. Які основні міжнародні стандарти професійної етики правника ви знаєте?
6. Як регулюються етичні аспекти правничої діяльності в національному законодавстві України?
7. У чому полягають спільні риси та відмінності кодексів професійної етики основних правничих професій?
8. Які морально-психологічні якості правника мають найбільше значення для професійної діяльності?
9. Що означає принцип незалежності в контексті професійної етики різних правничих професій?
10. Яку роль відіграє принцип конфіденційності у діяльності правника?
11. Як реалізується принцип доброчесності в професійній діяльності судді?
12. Як вирішуються етичні дилеми в професійній діяльності адвоката?

13. Яке значення мають Бангалорські принципи поведінки суддів для формування етичних стандартів судової діяльності?

14. Як співвідносяться поняття законності та справедливості в діяльності правника?

15. Як впливають морально-психологічні якості правника на ефективність його професійної діяльності?

Тести для самоконтролю:

1. *Професійна етика правника – це:*

а) система юридичних норм, що регулюють поведінку юристів
б) сукупність моральних норм, принципів і правил поведінки представників юридичних професій

в) наука про загальні закономірності виникнення і розвитку моралі

г) філософське вчення про моральні цінності

2. *До предмету професійної етики правника не належить:*

а) моральна свідомість представників юридичних професій

б) моральні аспекти професійної поведінки

в) технічні аспекти юридичної діяльності

г) моральні відносини, що виникають у процесі здійснення професійної діяльності

3. *Який документ закріплює шість основних цінностей судді: незалежність, неупередженість, чесність та непідкупність, дотримання етичних норм, рівність, компетентність та старанність?*

а) Основні принципи незалежності судових органів ООН

б) Європейська хартія про статус суддів

в) Бангалорські принципи поведінки суддів

г) Кодекс суддівської етики України

4. *На якому рівні закріплено право на професійну правничу допомогу в Україні?*

а) на конституційному рівні

б) на рівні підзаконних актів

в) на рівні рішень органів професійного самоврядування

г) на рівні міжнародних договорів

5. *Який принцип є ключовим для суддівської етики?*

а) відданість інтересам клієнта

б) неупередженість

в) об'єктивне представництво інтересів держави

г) неупереджене засвідчення юридичних фактів

6. *Згідно із Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», адвокат зобов'язаний:*

а) дотримуватися правил адвокатської етики

б) погоджувати свої дії з органами державної влади

в) завжди діяти в інтересах держави

г) публічно коментувати всі свої професійні дії

7. *Який кодекс професійної етики був прийнятий першим в Україні?*

а) Кодекс суддівської етики

- б) Правила адвокатської етики (1999)
- в) Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів
- г) Правила професійної етики нотаріусів України

8. Які якості правника не відносяться до морально-психологічних?

- а) справедливість
- б) юридична обізнаність
- в) емпатія
- г) толерантність

9. У чому виявляється єдність права і моралі у професійній діяльності правника?

- а) в однаковому порядку їх встановлення
- б) у спільних цілях (справедливість, гуманізм, рівність)
- в) у рівній юридичній силі правових і моральних норм
- г) у процедурі їх застосування

10. Який принцип визнається абсолютним для адвокатів згідно з Правилами адвокатської етики?

- а) принцип законності
- б) принцип незалежності
- в) принцип адвокатської таємниці
- г) принцип компетентності

11. У якому році були затверджені чинні Правила адвокатської етики?

- а) 1999
- б) 2013
- в) 2017
- г) 2020

12. Який документ визначає етичні принципи діяльності суддів у європейських країнах?

а) Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства

- б) Європейська хартія про статус суддів
- в) Основні положення про роль адвокатів ООН
- г) Будапештські керівні принципи

13. Відповідно до якої статті Закону України «Про судоустрій і статус суддів» на посаду судді може бути призначений громадянин України, який є компетентним та доброчесним?

- а) стаття 56
- б) стаття 59
- в) стаття 69
- г) стаття 127

14. Яка з перелічених характеристик не є спільною для всіх кодексів професійної етики правничих професій?

- а) повага до верховенства права та прав людини
- б) незалежність та добросовісність
- в) обов'язок публічно коментувати професійні дії
- г) уникнення конфлікту інтересів

15. Яка морально-психологічна якість особливо важлива для суддів та прокурорів, які безпосередньо впливають на долі людей?

- а) комунікативні навички
- б) справедливість
- в) дисциплінованість
- г) стресостійкість

Практичні завдання:

1. Проаналізуйте Кодекс суддівської етики та Правила адвокатської етики. Складіть порівняльну таблицю основних етичних принципів, визначених у цих документах, вказавши на спільні та відмінні риси.

2. Напишіть есе на тему «Етичні дилеми в професійній діяльності правника», де розгляньте конкретні ситуації зіткнення правових та моральних норм та запропонуйте шляхи їх вирішення.

3. Використовуючи Бангалорські принципи поведінки суддів, проаналізуйте, як кожен з шести основних принципів (незалежність, неупередженість, чесність та невідчужуваність, дотримання етичних норм, рівність, компетентність та старанність) реалізується в українському законодавстві.

4. Підготуйте доповідь про історичний розвиток уявлень про професійну етику правника в Україні, визначивши основні етапи та їх особливості.

5. Проведіть аналіз рішень дисциплінарних органів правничих професій (Вищої ради правосуддя, дисциплінарних палат кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури) щодо порушення етичних норм. Виявіть найпоширеніші порушення та їх причини.

6. Розробіть методичні рекомендації для молодих правників щодо дотримання етичних стандартів у професійній діяльності.

7. Проведіть інтерв'ю з представниками різних правничих професій (суддя, адвокат, прокурор, нотаріус) про етичні аспекти їхньої роботи. Узагальніть результати та підготуйте презентацію.

Теми доповідей для презентації на практичному занятті:

1. Історія формування етичних стандартів адвокатської діяльності в Україні та світі.

2. Порівняльний аналіз етичних кодексів суддів в країнах Європи та Україні.

3. Проблема конфлікту інтересів у діяльності правника та шляхи її вирішення.

4. Міжнародні стандарти правничої етики: імплементація в українське законодавство.

5. Професійна таємниця як етичний принцип діяльності правника (адвокатська таємниця, таємниця слідства, нотаріальна таємниця).

6. Морально-психологічні якості правника та методи їх формування.

7. Етичні аспекти взаємодії правника з медіа та використання соціальних мереж.

8. Етичні дилеми в професійній діяльності адвоката: теорія та практика.

9. Вплив корупції на етичні стандарти правничої професії та механізми протидії.

10. Професійне вигорання правників: етичні аспекти та шляхи подолання.

11. Добросесність як етична категорія в діяльності судді.

12. Етичні аспекти взаємодії між представниками різних правничих професій.

Ситуативні задачі:

1. Адвокат Петренко представляє інтереси клієнта в кримінальному провадженні. Під час конфіденційної розмови клієнт зізнається адвокату, що він справді вчинив злочин, у якому його підозрюють, але просить будувати захист на тому, що він невинуватий, оскільки був в іншому місці під час скоєння злочину. Він називає кількох своїх друзів, які готові підтвердити це алібі.

Адвокат розуміє, що такий захист базуватиметься на неправдивих показаннях. Крім того, якщо він відмовиться від справи, клієнт може залишитися без захисту, а це порушить його конституційне право.

Як повинен вчинити адвокат у цій ситуації з точки зору професійної етики? Яким чином співвідносяться принцип конфіденційності та принцип чесності в цьому випадку? Які положення Правил адвокатської етики регулюють подібні ситуації?

2. Суддя Іваненко отримав на розгляд цивільну справу про стягнення заборгованості за кредитним договором. Позивачем виступає банк, в якому працює дружина судді, хоча вона безпосередньо не пов'язана зі справою і займає посаду в іншому відділі. Суддя не заявив про самовідвід, вважаючи, що ця обставина не впливає на його неупередженість.

Після винесення рішення на користь банку, відповідач подав скаргу до Вищої ради правосуддя, стверджуючи, що суддя порушив етичні стандарти, не повідомивши про наявність потенційного конфлікту інтересів.

Чи мав місце конфлікт інтересів у даній ситуації? Які положення Кодексу суддівської етики регулюють питання конфлікту інтересів? Яке рішення має прийняти Вища рада правосуддя щодо скарги?

3. Прокурор Сидоренко підтримує державне обвинувачення у резонансній кримінальній справі. Під час судового процесу, який привертає значну увагу ЗМІ, журналісти регулярно запрошують прокурора дати коментарі. Прокурор погоджується і дає розгорнуті інтерв'ю, в яких висловлює впевненість у винуватості обвинуваченого, наводить докази, які ще не були досліджені в суді, та критикує роботу адвоката захисту, називаючи його дії «спробою заплутати очевидні факти».

Адвокат обвинуваченого подав скаргу до відповідного органу прокурорського самоврядування, стверджуючи, що прокурор порушує етичні принципи.

Оцініть дії прокурора з точки зору професійної етики. Які положення Кодексу професійної етики та поведінки прокурорів регулюють взаємодію з медіа? Яке рішення має прийняти орган прокурорського самоврядування?

4. Адвокати Петренко і Коваленко представляють протилежні сторони в цивільному спорі. Під час судового засідання між ними виникає гостра словесна перепалка. Адвокат Петренко звинувачує колегу в некомпетентності та навмисному затягуванні процесу, використовуючи образливі висловлювання. Після засідання адвокат Коваленко публікує у соціальній мережі допис, де критикує професійні якості Петренка та звинувачує його в порушенні адвокатської етики.

Оцініть дії обох адвокатів з точки зору професійної етики. Які положення Правил адвокатської етики регулюють взаємовідносини між адвокатами? Які етичні принципи були порушені в цій ситуації?

5. До нотаріуса Дмитренка звернувся літній чоловік з проханням посвідчити заповіт, за яким він заповідає все своє майно благодійній організації. Під час бесіди нотаріус помічає, що чоловік поводить себе дещо дезорієнтовано, плутається в датах та іменах. При цьому з чоловіком прийшов представник благодійної організації, який активно наполягає на швидкому оформленні заповіту та пропонує «віддячити» нотаріусу за оперативність.

Які етичні проблеми виникають у цій ситуації? Які положення Правил професійної етики нотаріусів України регулюють подібні випадки? Як повинен діяти нотаріус відповідно до професійних етичних стандартів?